

1 Co w praktyce oznacza termin prawny „władza rodzicielska”? Jakie prawa i obowiązki ma osoba sprawująca władzę rodzicielską?

Polski kodeks rodzinny i opiekuńczy nie zawiera definicji władzy rodzicielskiej. W doktrynie polskiego prawa przyjmuje się, że władza rodzicielska obejmuje zespół obowiązków rodziców i praw, jakie im przysługują w stosunku do dziecka, w celu należytego wykonywania pieczy nad jego osobą i majątkiem.

2 Kto z reguły sprawuje władzę rodzicielską nad dzieckiem?

Władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom. Jeżeli jedno z rodziców nie żyje, albo nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych, władza rodzicielska przysługuje drugiemu z rodziców. To samo dotyczy wypadku, gdy jedno z rodziców zostało pozbawione władzy rodzicielskiej, albo gdy jego władza rodzicielska uległa zawieszeniu.

Ponadto, władza rodzicielska rodzica może zostać ograniczona poprzez orzeczenie sądu. Wówczas drugi rodzic jest uprawniony do samodzielnego wykonywania władzy rodzicielskiej nad dzieckiem w zakresie określonym w orzeczeniu sądu.

3 Jeżeli rodzice nie są w stanie lub nie chcą sprawować władzy rodzicielskiej nad dzieckiem, czy można wyznaczyć inną osobę w ich zastępstwie?

W sytuacji, gdy rodzice nie są w stanie sprawować władzy rodzicielskiej mogą oni zwrócić się do sądu opiekuńczego lub innego organu władzy publicznej o zapewnienie dziecku pieczy zastępczej. W przypadku pilnej konieczności, na wniosek lub za zgodą rodziców dziecka, możliwe jest umieszczenie dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej, na podstawie umowy zawartej między starostą a rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka.

Jeżeli rodzice nie chcą sprawować władzy rodzicielskiej nad dzieckiem, to mogą wyrazić zgodę na jego przysposobienie. Polskie prawo przewiduje trzy rodzaje przysposobienia: pełne, pełne nierozwiązywalne (tzw. całkowite) i niepełne.

Gdyby rodzice sprawując należycie władzę rodzicielską nad dzieckiem zagrażali jego dobru, ich władza rodzicielska może być ograniczona w drodze orzeczenia sądu opiekuńczego, a dziecko może być umieszczone w rodzinie zastępczej, w rodzinnym domu dziecka, w instytucjonalnej pieczy zastępczej, w zakładzie opiekuńczo-leczniczym, w zakładzie pielęgnacyjno-opiekuńczym lub w zakładzie rehabilitacji leczniczej.

4 Jak rozwiązana jest kwestia przyszłej władzy rodzicielskiej w przypadku rozwodu lub separacji rodziców?

Sąd polski wydając orzeczenie o rozwodzie, separacji lub o unieważnieniu małżeństwa ma obowiązek rozstrzygnąć o władzy rodzicielskiej nad dzieckiem, chyba że w odniesieniu do władzy rodzicielskiej w danym przypadku nie ma jurysdykcji. Rozstrzygając o władzy rodzicielskiej sąd polski może uwzględnić pisemne porozumienie małżonków o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej, jeżeli jest ono zgodne z dobrem dziecka.

W przypadku braku porozumienia rodziców, uwzględniając prawo dziecka do bycia wychowanym przez oboje rodziców sąd może:

- 1) rozstrzygnąć o wspólnym wykonywaniu władzy rodzicielskiej;
- 2) powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej jednemu z rodziców, ograniczając władzę rodzicielską drugiego do określonych obowiązków i uprawnień w stosunku do osoby dziecka.

5 Jeżeli rodzice zawarły porozumienie w sprawie władzy rodzicielskiej, jakie formalności należy spełnić, aby było ono prawnie wiążące?

Ustawa nie precyzuje formy w jakiej ma być zawarte porozumienie rodzicielskie. Należy zaznaczyć, że porozumienie rodziców co do sposobu wykonywania władzy rodzicielskiej nie wywołuje skutków prawnych, a jedynie może stanowić podstawę orzeczenia sądowego w tym zakresie. Takie porozumienie może zostać również zawarte w drodze mediacji. Porozumienie przybiera wówczas formę pisemną, podpisują je oboje rodzice i mediator. By zyskać moc prawnie wiążącą ugoda musi zostać jednak zatwierdzona przez sąd.

6 Jeżeli rodzice nie mogą dojść do porozumienia w sprawie władzy rodzicielskiej, jakie są inne środki rozwiązania sporu bez konieczności oddawania sprawy do sądu?

Rodzice mogą skorzystać z pomocy mediatora. Mediację prowadzi się na podstawie umowy o mediację albo postanowienia sądu kierującego rodziców do mediacji. Umowa może być zawarta także przez wyrażenie przez rodzica zgody na mediację, gdy drugi rodzic złożył wniosek o jej przeprowadzenie. Ugoda zawarta przed mediatorem ma jednak moc prawną ugody sądowej dopiero po jej zatwierdzeniu przez sąd.

7 Jeżeli rodzice udadzą się do sądu, w jakich sprawach dotyczących dziecka może decydować sędzia?

Rodzice mogą zwrócić się do sądu opiekuńczego w Polsce w różnych sprawach dotyczących ich władzy rodzicielskiej nad dzieckiem, np.:

- 1) o określenie sposobu wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywania kontaktów z dzieckiem, gdy władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom żyjącym w rozłączeniu;
- 2) o rozstrzygnięcie sporu dotyczącego istotnych spraw dziecka, gdy rodzice nie mogą dojść do porozumienia co do sposobu ich załatwienia, np. ustalenia miejsca zamieszkania dziecka, wyboru szkoły, wyboru imienia i nazwiska, decyzji o leczeniu, wyjazdu za granicę, itp.
- 3) przy czynnościach prawnych między dzieckiem a rodzicem, przy czynności prawnej przekraczającej zwykły zarząd majątkiem dziecka

8 Jeżeli sąd powierzy wyłączną władzę rodzicielską jednemu z rodziców, czy oznacza to, że rodzic ten może decydować we wszystkich sprawach dotyczących dziecka bez wcześniejszego porozumienia z drugim rodzicem?

Tak w sytuacji, gdy sąd powierzy wykonywanie władzy rodzicielskiej jednemu tylko rodzicowi może on bez konsultacji i uzgodnienia z drugim rodzicem, samodzielnie decydować we wszystkich sprawach dotyczących dziecka.

Pozbawienie rodzica władzy rodzicielskiej przez sąd opiekuńczy może nastąpić w przypadku, gdy władza rodzicielska nie może być wykonywana z powodu trwałej przeszkody, jeżeli rodzic nadużywa władzy rodzicielskiej lub w sposób rażąco zaniedbuje swoje obowiązki względem dziecka.

9 Co w praktyce oznacza decyzja sądu o powierzeniu rodzicom wspólnej opieki nad dzieckiem?

Powierzenie rodzicom wspólnego wykonywania władzy rodzicielskiej oznacza, że mogą i muszą oni wykonywać te same prawa i obowiązki względem dziecka. Oznacza to m.in., że o istotnych sprawach dotyczących dziecka rodzice będą musieli rozstrzygać wspólnie, a w braku porozumienia między nimi, rozstrzygnie sąd opiekuńczy.

10 Do jakiego sądu lub organu należy się zwrócić z wnioskiem w sprawie władzy rodzicielskiej? Jakie formalności należy spełnić i jakie dokumenty dołączyć do wniosku?

Sprawy z zakresu władzy rodzicielskiej należą do właściwości sądów rejonowych – wydziałów spraw rodzinnych i nieletnich (sąd opiekuńczy), właściwych ze względu na miejsce zamieszkania dziecka. W przypadku braku tej podstawy- właściwy jest sąd rejonowy dla Miasta Stołecznego Warszawy.

Należy złożyć wniosek, do którego należy dołączyć akt urodzenia dziecka, akt małżeństwa rodziców (gdy są małżeństwem), inne dokumenty przemawiające za wnioskiem np. zaświadczenia lekarskie, zaświadczenia szkolne, opinie pedagogiczne itp.

11 Jaką procedurę stosuje się w takim przypadku? Czy można zastosować procedurę nadzwyczajną?

Sprawy z zakresu władzy rodzicielskiej są rozpoznawane w tzw. trybie nieprocesowym, mniej formalnym niż tryb procesowy.

Ponadto, na żądanie uczestnika postępowania sąd opiekuńczy może udzielić zabezpieczenia w taki sposób, jaki stosownie do okoliczności uzna za odpowiedni. Decyzje w tym zakresie są skuteczne i wykonalne z chwilą ich wydania.

12 Czy można uzyskać pomoc prawną na pokrycie kosztów postępowania?

Uczestnicy postępowania w sprawie z zakresu władzy rodzicielskiej ponoszą opłaty i pokrywają wydatki, jakie wynikają z przepisów ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Jednak zgodnie z art. 102 ust.1 teże ustawy uczestnik postępowania sądowego może domagać się zwolnienia przez sąd od kosztów sądowych, gdy złoży oświadczenie, że nie jest w stanie ich ponieść bez uszczerbku dla utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny. Do wniosku o zwolnienie od obowiązku poniesienia kosztów sądowych powinno być dołączone oświadczenie obejmujące szczegółowe dane o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania osoby domagającej się zwolnienia od kosztów. Sąd może zwolnić uczestnika postępowania od kosztów sądowych w części, jeżeli uczestnik postępowania jest w stanie ponieść tylko część tych kosztów (art. 101 ust.1).

13 Czy od decyzji w sprawie władzy rodzicielskiej przysługuje odwołanie?

Tak, każda decyzja może być przedmiotem odwołania do sądu wyższej instancji. Od orzeczeń w zakresie władzy rodzicielskiej, wydanych przez sąd rejonowy, apelacja przysługuje do sądu okręgowego. Od orzeczeń odnośnie władzy rodzicielskiej wydanych przez sąd okręgowy w sprawach o rozwód, separację lub unieważnienie małżeństwa, przysługuje apelacja do sądu apelacyjnego.

14 W niektórych przypadkach może zachodzić konieczność wystąpienia do sądu lub innego organu o wykonanie decyzji w sprawie władzy rodzicielskiej.

Jaka procedura ma zastosowanie w takim przypadku?

Organem wykonawczym sądu w sprawie o wydanie dziecka jest kurator sądowy. Osoba uprawniona do odebrania dziecka w razie niewykonania orzeczenia sądu nakazującego powrót dziecka powinna złożyć w sądzie, który wydał orzeczenie wniosek o zlecenie kuratorowi sądowemu przymusowego odebrania dziecka. Jeżeli miejsce pobytu osoby podlegającej władzy rodzicielskiej nie jest znane, sąd przeprowadzi stosowne dochodzenie w celu ustalenia jej miejsca pobytu. Zlecenie wydaje kuratorowi sąd w formie postanowienia, które może być wydane na posiedzeniu niejawnym. Postanowienie to jest niezaskarżalne. Kurator wyznacza termin odebrania i zawiadamia o nim osobę uprawnioną. Kurator sądowy może odebrać dziecko od każdej osoby, u której się znajduje. Do przeprowadzenia tej czynności kurator może zwrócić się o pomoc do funkcjonariuszy Policji, psychologów, itp.

Inny sposób postępowania kodeks postępowania cywilnego przewiduje w odniesieniu do orzeczeń o kontaktach. W takim przypadku sąd opiekuńczy działając na wniosek osoby uprawnionej do kontaktu z dzieckiem zagrozi osobie pod której pieczę dziecko pozostaje, a która nie wykonuje obowiązków wynikających z orzeczenia lub ugody w przedmiocie kontaktów z dzieckiem, nakazaniem zapłaty na rzecz osoby uprawnionej oznaczonej sumy pieniężnej za każde naruszenie obowiązku. W przypadku, kiedy osoba uprawniona do kontaktu z dzieckiem albo osoba, której kontaktu zakazano, narusza obowiązki wynikające z orzeczenia, sąd opiekuńczy zagrozi tej osobie nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej na rzecz osoby, pod której pieczę dziecko pozostaje. Jeżeli osoba, której sąd opiekuńczy zagroził nakazaniem zapłaty sumy pieniężnej nadal nie wypełnia swojego obowiązku, sąd opiekuńczy nakazuje jej zapłatę należnej sumy pieniężnej ustalając jej wysokość stosownie do liczby naruszeń.

Do wniosku, o którym mowa powyżej, należy dołączyć odpis wykonanego orzeczenia lub ugody w przedmiocie kontaktów z dzieckiem.

15 Co należy zrobić, aby orzeczenie dotyczące odpowiedzialności rodzicielskiej wydane przez sąd w jednym państwie członkowskim zostało uznane i wykonane w drugim państwie członkowskim?

Zastosowanie mają odpowiednie przepisy rozdziału III Rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej. Co do zasady orzeczenia takie są uznawane i wykonywane bez potrzeby przeprowadzania dodatkowego postępowania. Można jednak złożyć wniosek o uznanie lub wykonanie orzeczenia do sądu okręgowego. Sąd okręgowy jest również właściwy do rozpoznania wniosku o stwierdzenie wykonalności orzeczenia. Wnioski w obu przypadkach powinny spełniać warunki pisma procesowego, tzn. dokładnie określać żądanie, wskazywać okoliczności faktyczne uzasadniające żądanie oraz informację, czy strony podjęły próbę mediacji.

16 Do którego sądu w danym państwie członkowskim należy się zwrócić, aby wnieść środek zaskarżenia od postanowienia o uznaniu orzeczenia dotyczącego odpowiedzialności rodzicielskiej wydanego przez sąd w innym państwie członkowskim? Jaka rodzaj postępowania ma zastosowanie w takich sytuacjach?

Wniosek o nieuznanie orzeczenia sądu państwa członkowskiego UE należy kierować do sądu okręgowego, który byłby miejscowo właściwy do rozpoznania sprawy rozstrzygniętej orzeczeniem sądu państwa obcego lub w którego okręgu znajduje się miejscowo właściwy sąd rejonowy, a w braku tej podstawy - do Sądu Okręgowego w Warszawie. Na postanowienie sądu okręgowego w przedmiocie ustalenia przysługuje zażalenie, a od postanowienia sądu apelacyjnego - skarga kasacyjna. Można także żądać wznowienia postępowania, które zostało zakończone prawomocnym postanowieniem w przedmiocie ustalenia oraz stwierdzenia niezgodności z prawem prawomocnego postanowienia wydanego w tym przedmiocie. Sprawa prowadzona jest w trybie postępowania nieprocesowego.

17 Jakie prawo zastosuje sąd w postępowaniu w sprawie odpowiedzialności rodzicielskiej w sytuacji, gdy dziecko lub strony nie mieszkają w danym państwie członkowskim lub są obywatelami różnych państw?

Prawo właściwe dla spraw z zakresu władzy rodzicielskiej i kontaktów z dzieckiem określa Konwencja o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonywaniu i współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej oraz środków ochrony dzieci, sporządzona w Hadze w dniu 19 października 1996 r. lub wiążące Polskę umowy dwustronne. Gdyby żaden z tych instrumentów nie znalazł zastosowania, stosuje się przepisy ustawy prawo prywatne międzynarodowe. W razie zmiany zwykłego pobytu dziecka na pobyt w państwie niebędącym stroną powyższej konwencji, prawo tego państwa określa od chwili tej zmiany warunki stosowania środków podjętych w państwie dawnego zwykłego pobytu dziecka.

Ostatnia aktualizacja: 23/05/2019

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie.

Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.